

А. Г. Макеєнко,
аспірант, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПРИБУТОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

A. G. Makeienko,
Graduate student, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

INNOVATION AS ONE OF THE FACTORS INFLUENCING THE PROFIT ENTITIES IN UKRAINE

У статті досліджено вплив інновацій на підвищення показників прибутку, конкурентоспроможності й ефективності діяльності підприємств, з'ясовано роль та значимість інновацій в економіці України та розробка заходів щодо підвищення рівня інноваційної активності підприємств.

In the article investigational influence of innovations on the increase of indexes of income, competitiveness and efficiency of activity of enterprises, is found out role and meaningfulness of innovations in the economy of Ukraine and development of measures on the increase of level of innovative activity of enterprises.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інновація, прибуток, суб'єкт господарювання, фактори впливу на прибуток.

Key words: innovation, innovations, profit entity, impacts on income, profit.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Успішне функціонування підприємств на сучасному рівні розвитку економіки залежить від активної інноваційної діяльності, яка максимально використовує умови, створені зовнішнім середовищем, та можливості, що існують у внутрішньому середовищі суб'єктів господарювання. Основний сектор сучасних глобалізаційних процесів лежить в площині динамічно мінливих умов середовища, заснованих на науково-технічних досягненнях та інноваціях. Тому позиціонування суб'єктів господарювання як інноваційно-активних є невід'ємною умовою їх ефективного функціонування. Але кризовий стан, в якому знаходяться підприємства, відображає зниження прибутку суб'єктів господарювання та припинення темпів їх інноваційної активності. У зв'язку з цим, вкрай важливо та необхідно для подальшого прогнозування діяльності суб'єктів господарювання виявити залежність між загальною характеристикою їх фінансово-економічного стану, а саме прибутку, та показниками інноваційної діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Характерною є зростаюча кількість наукових праць, де досліджується інноваційна діяльність суб'єктів господарювання. Над дослідженням різних аспектів такої

діяльності працювали: О.І. Амоша, О.П. Єлець, І.В. Кедрич, Т.П. Костюк, М.В. Літвиненко, А.А. Мазаракі, В.І. Нежиборець, Н.Д. Корінько та багато інших. Однак роль інноваційної діяльності в глобальному аспекті ще не до кінця вивчена, масштаби та рівень наукової розробки цього питання залишається недостатніми, тому існує необхідність подальших досліджень [3; 4; 5; 6; 7].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інноваційна діяльність суб'єктів господарювання безпосередньо формується та здійснюється в умовах інноваційної сфери, під якою пропонується розуміти визначену і сформовану систему політичних, правових, економічних, виробничо-технологічних, демографічних, географічних, ринкових, соціокультурних, природних, екологічних, міжнародних факторів, і яка забезпечує (прискорює чи гальмує) розвиток інноваційної складові суб'єктів господарювання [1, с. 5].

Особливого значення для створення сприятливих умов розвитку інноваційної економіки в Україні набуває врахування впливу однієї з найвагоміших складових зовнішнього середовища підприємства — економічних циклів [2, с.18]. Циклічність розвитку є одним з основних факторів зовнішнього середовища підприємства. Одночасно вона виступає формою економічного розвитку, природною властивістю економіки та однією

з детермінант макроекономічної рівноваги. Ключовою складовою циклічного розвитку економіки є економічний цикл, що включає чотири фази: пошавлення, підйом, падіння, депресія. Кожна фаза циклу особлива, однак існують загальні риси, характерні для відповідної фази економічного циклу [9, с. 24].

Досліджуючи економічні перетворення у світовому масштабі, доходимо висновку, що суспільство перебуває на тому етапі свого розвитку, коли більшість проблем вирішують на базі швидкої розробки та використання у виробництві нових технологічних і організаційних ідей, нової техніки або інакше — інновацій.

Слід значити, що справжнє усвідомлення значення поняття "інновації" починається на межі ХІХ—ХХ ст., коли дослідники кардинально змінили уявлення про підприємця, зрозумівши значення креативних та новаторських засад його діяльності для економічного зростання. У теоретичних пошуках неокласичної школи, що панувала в економічній теорії впродовж останньої чверті ХІХ ст., нововведення розглядаються як головні чинники порушення рівноваги, пошуки якої з огляду на принципи ефективності й оптимальності становлять основний зміст відповідних наукових досліджень. Також інновація має на меті отримання та збільшення прибутку підприємства, тобто економічне підґрунтя, звідси випливає існування економічної інновації. У свою чергу, економічна інновація орієнтується на одержання додаткового прибутку, охоплює всі види діяльності разом із науковими дослідженнями (винаходами), розробленнями і реалізацією нововведень. Їх здійснюють такі фази інноваційного процесу: фундаментальні дослідження, прикладні, технічні розробки, розробки для нових систем організації виробництва й управління, дослідно-експериментального виробництва, виробництва і збуту. Щоб усі ці фази були взаємопов'язані та утворили єдиний неперервний процес (беручи до уваги практичну відсутність інноваційної сфери в національній економіці), необхідно створити відповідний господарський механізм, який міг би забезпечити перетворення інноваційної діяльності в реальний економічний процес [8, с. 9—10].

Головна внутрішня мета діяльності суб'єктів господарювання, що функціонують в умовах ринкової економіки, полягає в максимізації прибутку, головного чинника його економічної стійкості. Інноваційна діяльність відіграє у цьому вирішальну роль. Розвиток нових технічних і організаційно-технологічних рішень, вдосконалення основних принципів управління стосовно специфіки вітчизняного ринку створюють умови для оновлення процесів відтворення на підприємствах і дають додатковий імпульс для економічного зростання. Постійне оновлення техніки та технологій робить інноваційний процес основною умовою виробництва конкурентоспроможної продукції, завоювання і збереження позицій суб'єктів господарювання на ринку і підвищення продуктивності, а також ефективної діяльності суб'єктів господарювання.

Інновації як результат інноваційної діяльності, з одного боку, повинні бути орієнтовані на краще, більш повне задоволення запитів споживачів, а з іншого — на отримання певного ефекту, що полягає у забезпеченні економічної стабільності суб'єктів господарювання, які

грунтуються на постійному отриманні прибутку та його збільшенні.

Звідси можна виділити ряд основних напрямів, що забезпечують суб'єктам господарювання максимальний прибуток від використання інноваційних процесів.

— По-перше, це розширення номенклатури реалізованої продукції (послуг), яке можливе тільки за двома напрямками: за рахунок випуску нової продукції (яка раніше не вироблялась на даному підприємстві) або за рахунок удосконалення (модернізації або модифікації) вже випущеної продукції. Вочевидь, як перший, так і другий напрям, що забезпечує розширення номенклатури продукції і відповідно веде до збільшення прибутку, безпосередньо пов'язані з інноваційною діяльністю, бо сукупність робіт, пов'язаних з розробкою, освоєнням і поліпшенням вже виробленої продукції, за своєю суттю є інноваційною діяльністю.

— По-друге, максимізація ціни, за якою реалізується продукція або надається послуга. Очевидно, що зміна ціни реалізації продукту або послуги прямо залежить від попиту і пропозиції на продукцію суб'єкта господарювання на ринку. Найбільш важливим є те, чи діє суб'єкт господарювання в умовах конкурентної боротьби або займає монопольне становище. Результатом монопольного становища є практично нічим не обмежена можливість збільшення ціни реалізації продукту (послуги) і, як наслідок, прибутку. Слід зазначити, що здійснювана суб'єктами господарювання інноваційна діяльність є одним із засобів, за допомогою якого вони можуть забезпечити монопольне середовище на ринку або попит на продукцію і необґрунтовано завищувати ціну її реалізації. Іншими словами, інноваційна діяльність дозволяє підприємствам у певних умовах зайняти монопольне становище на ринку з усіма наслідками, з точки зору збільшення прибутку суб'єктами господарювання через підвищення ціни реалізації продукції та послуги.

— По-третє, мінімізація витрат на виготовлення і реалізацію одиниці продукції (послуги). Зниження цих витрат можливе тільки двома шляхами: або за рахунок мобілізації резервів технології, що вже використовується, або за рахунок освоєння нового технологічного ланцюга або нових елементів у старому ланцюгу. При цьому має бути на увазі, що освоєння нової техніки, технології, як і нових методів організації та управління виробництвом і збутом продукції, визначається ефективністю інноваційної діяльності, реалізованої суб'єктом господарювання.

— По-четверте, максимізація обсягів реалізованої продукції або послуги. Слід зазначити, що збільшення обсягів реалізованої продукції в найменшій мірі залежить від зусиль суб'єкта господарювання, хоча і є певні важелі впливу на споживчий попит. Виділимо два основних напрями обсягу реалізованої продукції: збільшення обсягів реалізованої старої (яка вже випускається на даному підприємстві) продукції і нової продукції. У свою чергу, збільшення обсягів реалізованої старої продукції можливе за рахунок проведення комплексу маркетингових заходів, спрямованих на стимулювання збуту, вихід на нові ринки зі старою продукцією, а також за рахунок підвищення споживчої привабливості продукції. Підвищення споживчої привабливості означатиме при-

Таблиця 1. Інноваційна активність промислових підприємств України протягом 2010—2011 років

	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками						
			дослідження і розробки	у тому числі		придбання інших зовнішніх знань	підготовка виробництва для впровадження інновацій	придбання машин обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР				
	%		млн грн.						
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	X	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	3			

важливу з точки зору споживачів зміну вищезазначених елементів. Вочевидь, що діяльність, пов'язана з підвищенням якості продукції, що випускається, а також надання їй нової функції є інноваційною. Разом із тим, випуск нової продукції є також результатом інноваційної діяльності. Таким чином, збільшення обсягів реалізованої продукції (послуги) також багато в чому досягається за рахунок відповідних інноваційних перетворень [4, с. 149—150].

Позитивний вплив інновацій на рівень конкурентоспроможності економіки країни проявляється в зростанні продуктивності праці та доданой вартості, структурному оновленні економіки, збільшенні питомої ваги високотехнологічних, наукоємних галузей у структурі виробництва та експорту, підвищення якості продукції, і як наслідок — у розширенні ринків збуту. Тож інноваційна діяльність є невід'ємною частиною ефективного функціонування економіки [7, с. 49].

Головною умовою для інноваційного розвитку будь-якого суб'єкта господарювання є усвідомлення необхідності інновацій з боку керівництва та внутрішня готовність до їх впровадження. В той же час значна частина вітчизняних дослідників обґрунтовують положення, що саме неготовність керівництва та працівників підприємств стати активними учасниками й реалізаторами інноваційного процесу значною мірою обумовила неспроможність та несприйнятливність підприємств до інновацій [3, с. 152]. Тому суб'єктам господарювання та Україні в цілому для розвитку інноваційної діяльності слід звернути увагу на досвід розвинутих країн щодо підтримки, розвитку та впровадження інновацій, де головну роль відіграє саме державна підтримка.

У зарубіжних країнах держава є могутнім спонсором інноваційної діяльності, що постійно удосконалює систему стимулювання винахідництва, засновану на використанні патентної форми правової охорони винаходів. Інноваційне виробництво активно підтримується державою у формі пільг, субсидій, "податкових канікул".

В Україні ж, на жаль, відсутні дієві механізми підтримки, стимулювання, розвитку інноваційної діяльності. Нестабільна економіка, постійно змінне законодавство, відсутність фінансування, гарантій, високі кре-

дитні ставки, недосконалість податкової системи та пільгового режиму для здійснення інноваційної діяльності — всі ці фактори не сприяють зростанню впровадження нововведень на підприємствах. Як результат — відсутність мотивації щодо вдосконалення нових технологій, значна зношеність обладнання та застаріла матеріально-технічна база, дефіцит фінансових ресурсів і слабкий розвиток інфраструктури трансферу технологій [4, с. 18]. Це унеможливує одержання важливих наукових результатів та перешкоджає розвитку України, її створенню як передової розвиненої держави.

За даними Всесвітнього економічного форуму, Україна за технологічною конкурентоспроможністю серед 139 країн світу посідає 83 місце, а за інноваційною спроможністю — 63 місце [10].

Незважаючи на те, що промисловість України є багатокладною, її інституціональна будова залишається застарілою. Промислові підприємства добувної та в більшості видів діяльності переробної промисловості мають досить застарілу матеріально-технічну базу, що не дозволяє ефективно використовувати весь наукововиробничий потенціал та науково-технічні розробки науковців. І лише запровадження інноваційної моделі розвитку промисловості, вдосконалення інфраструктури шляхом активізації моделі розвитку промисловості, технологічного і технічного переоснащення виробничих процесів відповідно до сучасних світових стандартів, наукового забезпечення галузі виробництва створить умови для суттєвого підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу, вдосконалення його організаційно-функціональної структури відповідно до умов ринку, сприятиме активізації інноваційної діяльності промислових підприємств.

Головними проблемами України у стримуванні інвестиційного та інноваційного розвитку є: недостатній рівень державної підтримки впровадження наукових розробок і технологій; нестача власних грошових коштів у підприємств для фінансування інноваційно-технічної діяльності; обмеженість бюджетного фінансування, особливо в частині матеріально-технічного забезпечення не дозволяє оновлювати експериментальну базу наукових установ, що негативно відбивається на резуль-

Таблиця 2. Впровадження інновацій на промислових підприємствах України за 2010—2011 роки

	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8

татах досліджень; неврегульованість нормативно-правового поля у сфері залучення іноземного капіталу та захисту прав інвесторів; невизначеність Україною сертифікації ЄС; відсутність механізму державного страхування іноземних інвестицій; несприятливий бізнес-клімат для залучення інвестицій; нерівномірність розподілу іноземних інвестиційних ресурсів у територіальному розрізі; збереження складної ситуації у банківській сфері, зокрема недостатні обсяги довгострокового кредитування економіки; обмежені можливості доступу до фінансових ресурсів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках; наявність ризиків дестабілізації на валютному ринку; недостатність власних фінансових ресурсів підприємств для оновлення основних фондів та проведення модернізації виробництва; домінування на регіональному ринку продукції з низькими інноваційними рівнями (застарілі технології та обладнання); високі тарифи на ввезення технологічного обладнання (ПДВ, митні збори тощо) стримують переорієнтацію та розвиток промислових підприємств; висока вартість кредитних ресурсів; відсутність державної підтримки інвестиційного та інноваційного розвитку промисловості незалежно від виду економічної діяльності; збільшення собівартості продукції за ціновим фактором через постійне зростання тарифів на транспортні послуги, газ, електроенергію та інші тарифи.

Із метою створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання необхідно формування цілої системи заходів:

— упровадити в економіку регіонів України сучасні інноваційні технології;

— сприяти реалізації інвестиційно-інноваційних проєктів, надаючи пріоритети маловідходним та ресурсозберігаючим технологіям як таким, що є найбільш конкурентоспроможними на світовому рівні;

— підвищити конкурентоспроможність сфери наукових досліджень і розробок, забезпечити розвиток державного сектора науки, зокрема науково-технічної та інноваційної експертизи;

— поліпшити ефективність бюджетного фінансування наукової сфери шляхом упровадження інструментів державної підтримки науково-технічної та інноваційної діяльності.

Таким чином, ефективне функціонування інноваційної діяльності передбачає виважену державну інноваційну політику, дозволяє досягти поставлених цілей інноваційного розвитку і зайняти вищі посади у світовому постіндустріальному економічному просторі. Можна зробити висновок, що в сучасних умовах вирішальною умовою розвитку та стабільності суб'єктів господарювання є ефективність їх інноваційної діяльності. При цьому результативність інноваційної діяльності, насамперед, залежить від того, наскільки точно оцінено ефективність інновацій, як адекватно визначено її методи, сформовано чітку стратегію та пріоритети розвитку інноваційної діяльності. Це дає можливість керівникам підприємств виявити як сильні, так і слабкі сторони інноваційної діяльності, дає змогу приймати раціональні рішення та ефективно керувати цією діяльністю, а також забезпечувати успішний, довготривалий, непохитний, стійкий розвиток суб'єктів господарювання загалом.

Також ми вважаємо, що результативність інноваційної діяльності суб'єктів господарювання визначається, насамперед, наявністю необхідних внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування і інновацій, можливістю їхньої швидкої мобілізації, зацікавленістю інвестора в підтримці інноваційного розвитку.

ВИСНОВКИ

Отже, щоб не залишитись на узбіччі світового розвитку на шляху до інноваційно-інформаційної економіки, в Україні необхідно створювати сприятливе для інновацій бізнес-середовище. Реалізація запропонованих напрямів активізації інноваційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності суб'єктів господарювання. Одночасно політика стимулювання інноваційної діяльності забезпечить динамічний розвиток всієї економіки і буде фундаментальною основою для покращення рівня життя населення.

Література:

1. Близнюк Т.П. Інноваційна діяльність підприємства в умовах циклічності розвитку економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами" / Близнюк Т.П. — Харків, 2008. — 18 с.

2. Близнюк Т.П. Взаємозв'язок великих циклів та інновацій / Т.П. Близнюк // Управління розвитком: збірник наукових статей. — 2005. — № 3. — С. 18—19.

3. Корінько Н.Д. Інновації у діяльності суб'єктів господарювання / Н.Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 5. — С. 149—154.

4. Костюк Т.П. Мотивація інноваційної діяльності в сучасних умовах господарювання / Т.П. Костюк // Вісник ЖДТУ. — Серія "Економічні науки". — 2010. — № 1 (51). — С. 16—21.

5. Літвиненко М.В. Інноваційна діяльність підприємства як джерело підвищення прибутку / Літвиненко М.В., Кедревич І.В. // Вісник НТУ (ХПИ). — № 7. — 2011. — С. 148—151.

6. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності // Економіка України. — 2007. — № 3. — С. 14—21.

7. Мазаракі А.А. Інновації — джерело конкурентних переваг / А.А. Мазаракі // Вісник КНТЕУ. — 2010. — № 9. — С. 120—123.

8. Нежиборець В.І. Розвиток інноваційної діяльності в Україні як умова забезпечення конкурентоспроможності економіки / В.І. Нежиборець // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2009. — № 5. — С. 48—54.

9. Харів П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. — Тернопіль: Економічна думка, 2003. — С. 9—10

10. Яковенко О.Г. Моделювання прибуткової діяльності підприємства в умовах циклічних змін / О.Г. Яковенко, Т.Ю. Сидора // Економічна кібернетика. — 2009. — № 1—2. — С. 17—24.

11. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 14.05.2013 р.